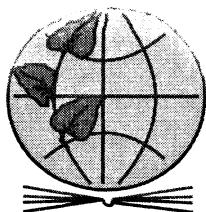

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ НАУК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ
УМАНСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Регіональної науково-практичної конференції
"Географічна освіта і наука Черкащини:
ретроспектива, сучасні проблеми і перспективи
розвитку"

8 жовтня 2015 року

(присвячена 25-й річниці відновлення спеціальності «Географія» в
Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини)

Умань - 2015

УДК [91+504](063)
ББК [26.8+28.081]я431
Г 35

Редакційна колегія:

- Браславська О.В.* – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри географії та методики її навчання, УДПУ імені Павла Тичини, голова оргкомітету.
Половка С.Г. – доктор геологічних наук, професор кафедри географії та методики її навчання, УДПУ імені Павла Тичини, заступник голови оргкомітету.
Денисюк Г.І. – доктор географічних наук, професор, зав. кафедри географії, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.
Якимчук Р.А. – кандидат біологічних наук, доцент, декан природничо-географічного факультету, УДПУ імені Павла Тичини.
Кравцова І.В. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини.
Ситник О.І. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини.
Лаврик О.Д. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини.

Географічна освіта і наука Черкащини : ретроперспектива, сучасні проблеми і перспективи розвитку, м. Умань, 8 жовтня 2015 р. / відп. ред. О. В. Браславська – Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. – 104 с.

Збірник містить матеріали, доповіді та тези, якими охоплено широкий спектр географічних і екологічних досліджень. Під час роботи конференції висвітлено такі питання: географічна освіта – поступ до європейського виміру; інноваційні технології в навчанні географії і туризму; сучасні проблеми географічної освіти у ВНЗ і школі; фізична географія та геоecологія: сучасні проблеми і тенденції розвитку; теоретичні і прикладні питання економічної, соціальної й політичної географії України та зарубіжних країн; світове господарство і сучасні тенденції його розвитку; організація краєзнавчо-туристичної роботи у навчальних закладах; туристсько-рекреаційний простір України і зарубіжних країн.

УДК [91+504](063)
ББК [26.8+28.081]я431

© Кафедра географії та методики її навчання, 2015
© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2015

ЗМІСТ

<i>Браславська О.В.</i> ВІДНОВЛЕННЮ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ Й НАУКИ В УМАНЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ – 25.....	3
<i>Барвінок Н.В.</i> РОЛЬ ОЙКОНІМІВ У ТУРИСТИЧНОМУ КРАЄЗНАВСТВІ КІРОВОГРАДЩИНИ.....	10
<i>Барщевська Н. М., Конякін С. М.</i> ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ЛАНДШАФТИ ЛІСОПАРКОВОГО УРОЧИЩА «ФЕОФАНІЯ».....	13
<i>Безлатня Л.О.</i> САКРАЛЬНІ ОБ'ЄКТИ МІЖЗОНАЛЬНОГО ГЕОЕКОТОНУ «ЛІСОСТЕП-СТЕП».....	17
<i>Берчак В.С.</i> ДОЛИННО-РІЧКОВІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ЛАНДШАФТИ: СПЕЦИФІКА ПОНЯТТЯ.....	18
<i>Веселова О.А.</i> ОЦІНКА ПРИРОДНИХ ФАКТОРІВ ВІЯВУ ВІТРОВОЇ ТА ВОДНОЇ ЕРОЗІЇ ГРУНТОВОГО ПОКРИВУ УКРАЇНСЬКОГО СТЕПУ (НА ПРИКЛАДІ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	21
<i>Волжаніна Г.О., Ситник О.І., Трохименко Т.Г.</i> МЕТЕОРОЛОГІЧНІЙ СТАНЦІЇ УМАНЬ – 130 РОКІВ.....	25
<i>Воловик В.М.</i> ЕВОЛЮЦІЯ САКРАЛЬНИХ ЛАНДШАФТІВ.....	31
<i>Герасименко О.В.</i> ІСТОРІЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ЗНАТЬ В СЕРЕДНЮ ШКОЛУ В УКРАЇНІ У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	34
<i>Денисик Г.І.</i> ЦЕНТРИ Й ОСЕРЕДКИ РОЗВИТКУ АНТРОПОГЕННОГО ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ.....	37
<i>Дук Н.М., Суматохіна І.М.</i> ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ПОРІВНЯНО З УКРАЇНОЮ.....	41
<i>Запорожець Л.М.</i> РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	45
<i>Клименко В.М.</i> ІНТЕГРАЦІЙНІСТЬ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ШКІЛЬНИХ КУРСІВ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ.....	47
<i>Кобилін П.О.</i> ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ РАЙОННОГО РІВНЯ (НА ПРИКЛАДІ БОРІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	49

Козинська І.П., Мігалеєвська Л.М.	
СВЕРДЛОВИННИЙ ТИП ПІДЗЕМНИХ ПРОМИСЛОВИХ ЛАНДШАФТІВ.....	52
<i>Кравцова І.В.</i>	
ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТІВ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ.....	55
<i>Кугай М.С.</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ.....	57
<i>Купач Т.Г., Дем'яненко С.О.</i>	
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВПЛИВІВ ВІД РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЛАНДШАФТИ.....	60
<i>Лаврик О.Д.</i>	
ВОДНО-БЕРЕГОВІ ГЕОЕКОТОНИ В РІЧКОВИХ ЛАНДШАФТАХ І РІЧКОВИХ ЛАНДШАФТНО-ТЕХНІЧНИХ СИСТЕМАХ ДОЛИНИ ПІВДЕННОГО БУГУ.....	64
<i>Максютов А.О.</i>	
ГЕОГРАФІЯ КУЛЬТУРИ ТА РЕЛІГІЙ – ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	67
<i>Медвідь Л.І., Кампов Н.С.</i>	
РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ.....	71
<i>Мельнічук М.М., Безсмертнюк Т.П.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ЛАНДШАФТНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ В РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМІ.....	75
<i>Недзвецька Т.Г., Ситник О.І.</i>	
ГАЙВОРОНСЬКА ВУЗЬКОКОЛІЙКА: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	78
<i>Лазинич В.Г., Стецюк В.В.</i>	
ПРО ПОВЕНІ ІСТОРИЧНОГО ЧАСУ У ДОЛИНІ ДНІПРА ПОБЛИЗУ КИЄВА.....	82
<i>Половка О.А.</i>	
НАУКОВА ІДЕЯ ПЕРШОПОЧАТКУ ФАЛЕСА ТА ЇЇ ВТІЛЕННЯ В ПРИРОДНИЧИХ НАУКАХ.....	90
<i>Половка С.Г.</i>	
СПІВПРАЦЯ УМАНСЬКИХ ВНЗ У НАПРЯМІ ФАХОВИХ ПРАКТИК ІЗ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ.....	92
<i>Рак А.В.</i>	
БОЛОТА ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКОРИСТАННЯ.....	94
<i>Хлевнюк О.Я., Білоус Л.П.</i>	
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЙВОРОНЩИНИ.....	98

4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2006 р. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. – Київ. – 2006

5. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Херсонської області у 2008 р. – Херсон. – 2009

6. Національна доповідь Про стан родючості ґрунтів України / за ред. С.А. Балюка, В.В. Медведева, О.Г. Тараріко, В.О. Грекова, А.Д. Балаєва. – К., 2010. – 112 с.

МЕТЕОРОЛОГІЧНІЙ СТАНЦІЇ УМАНЬ – 130 РОКІВ

Волжаніна Г.О., начальник метеорологічної станції Умань
Ситник О.І., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
E-mail: sytnykuman@gmail.com

Трохименко Т.Г., вчитель географії Дубіївської ЗОШ I-III ст. Черкаського району
E-mail: trohimenko.taras@mail.ru

13 вересня 2015 р. виповнилось 130 років з часу заснування метеорологічної станції Умань – однієї з найстаріших в Україні.

Винайдення у XVIII ст. метеорологічних приладів поклато початок регулярних спостережень за станом атмосфери та іншими природними явищами. Перша метеостанція в Україні була відкрита у Києві в 1814 р. і в подальшому значний внесок у розвиток метеорологічних спостережень зробили навчальні заклади природничого та сільськогосподарського профілів [4] (рис.1.).

Рис. 1. Відкриття меморіальної дошки В.О. Поггенполю, вересень 2014 р.

У 1885 р. в Уманському середньому училищі землеробства та садівництва почала діяти «правильно организованная метеорологическая станция 2 розряду». Очолив її викладач фізики, хімії та метеорології В.О. Поггенполь, який упродовж 22-х рр. здійснював метеорологічні та фенологічні спостереження. Фенологічні спостереження являли собою «новую и остроумную комбинацию обыкновенных метеорологических записей о развитии растительности, относительно всех сельскохозяйственных растений и 126 древесных и кустарных пород, относительно появления первого цвета у 460 дикорастущих и культурных растений».

В.О. Поггенполь мав науковий ступінь кандидата сільського господарства, а в 1896 р. «за многолетние усердные труды в области сельскохозяйственной метеорологии» обраний член-кореспондентом Наукового комітету Міністерства землеробства і державного майна. За час роботи в Уманському середньому училищі землеробства та садівництва В.О. Поггенполь регулярно надсилав отримані показники метеорологічних спостережень відомому німецькому вченому-метеорологу Е. Іне для подальшої їх публікації у міжнародних метеорологічних збірках та вітчизняному ученому – професору В.І. Срезневському для публікації в «Метеорологічному віснику» [1].

У 1907 р. В.О. Поггенполь відряджений до Новочеркаська для відкриття Донського середнього сільськогосподарського училища, де заснував метеостанцію такого ж класу як в Умані. Подальша доля вченого була пов'язана з цим навчальним закладом, пізніше реорганізованим в інститут. Тут він завершив обробку значного фенологічного і метеорологічного матеріалу, зібраного в Умані. Професор В.О. Поггенполь за 50 років науково-педагогічної роботи опублікував 12 праць з метеорології, не враховуючи численних фенологічних і метеорологічних повідомлень, які друкувались в Росії і за кордоном.

З початку свого існування метеорологічна станція Умань нараховувала всього 13 приладів, серед яких були екваторіальний сонячний годинник (хронометр Флеше), станційний сифонний барометр Вільда-Фуса, станційний анероїд Ноде, цинкова клітка, два психрометричних термометри, малий флюгер Вільда, два дощоміри з вимірювальними стаканами. Через 10 років станція мала вже 40 приладів. З 1 травня 1896 р. по 31 грудня 1887 р. метеорологічна станція Умань брала участь у

міжнародній програмі спостереження за хмарами для вивчення законів руху у верхніх шарах атмосфери.

Окрім завідуючого, на станції працював лаборант училища, який регулярно записував отримані показники і очолював двотижневу учнівську практику на метеостанції. В архівах збереглися прізвища перших спостерігачів на метеорологічній станції – це лаборанти Ю.Р. Ланцький та В.П. Максимчик. Викладання метеорології було обов'язковим у програмах Уманського середнього училища землеробства та садівництва, пізніше перейменованого в агротехнікум, а з часом – в інститут, академію, університет [2].

В 1921 р. метеорологічна станція Умань включена до мережі державних пунктів спостереження за погодою.

У 1935-1955 рр. метеостанцію очолював В.І. Волкович, а потім його змінили на цій посаді Н.Й. Сенцова (1955-1966 рр.), Г.В. Сигида (1966-1968 рр.), Л.Д. Єфімова (1968-1974 рр.), В.І. Скороход. З 1976 р. до цього часу начальником метеостанції є Г.О. Волжанина (почесний працівник Гідрометслужби України, яка працює в сфері гідрометеорології з 20 січня 1966 р. і пройшла трудовий шлях від рядового співробітника, агрометеоролога, техника-метеоролога до начальника метеорологічної станції) [1].

Сьогодні в Черкаській області функціонує 8 метеорологічних станцій (Сміла, Умань, Жашків, Канів, Звенигородка, Чигирин та Золотоноша, авіаметеорологічна станція Черкаси), лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери, 13 гідрологічних постів, 3 пости спостереження за забрудненням атмосфери, підпорядкованих Черкаському обласному центру з гідрометеорології, який є важливою складовою в системі організації метеорологічних спостережень не тільки в області, а й в Україні і виконує власне метеорологічні спостереження, їх дослідження та обробку показників (рис.2.) [4].

Власне метеорологічна станція Умань розташована в лісостеповій зоні на Придніпровській височині. Висота над рівнем моря 214 м. Рельєф погорбований, розчленований балками та ярами. Тип ґрунту – чорнозем глибокий малогумусний. Метеомайданчик розташований на північній околиці м. Умань. Інформація метеостанції репрезентативна для Уманського та Христинівського районів (рис. 3.) [2].

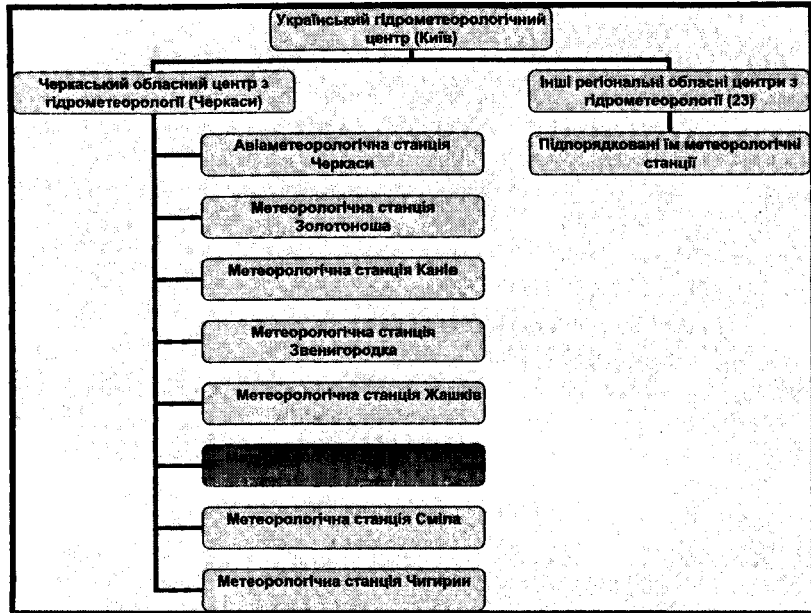

Рис. 2. Метеостанція Умань в системі метеорологічної служби Черкаської області та України

Рис. 3. Аерофотознімок метеорологічної станції Умань (цифру 1 позначено приміщення та метеомайданчик)

На сьогодні, метеорологічна станція Умань працює за програмою II розряду. Метеорологи 8 разів на добу проводять спостереження за температурою повітря, відносною вологістю повітря, температурою поверхні ґрунту та снігового покриву, напрямком та швидкістю вітру, кількістю та висотою хмар, атмосферним тиском та опадами, атмосферними явищами тощо. Окрім цього проводяться снігомірні зйомки на сільськогосподарських угіддях, здійснюються спостереження за ростом та розвитком сільськогосподарських культур, запасами вологи в ґрунті, станом озимини, радіаційним фоном у м. Умань.

Варто зазначити, що робота на станції вимагає чіткості і точності під час знімання та запису метеорологічних показників [3]. Значна увага приділяється утриманню метеорологічного майданчика, обладнання та приладів у належному стані, які вже відпрацювали свій технічний ресурс. Окрім метеомайданчика, окремі метеорологічні прилади розміщені в приміщенні станції. Метеорологічна станція Умань надсилає отримані результати спостережень до Гідрометцентру та ЦГО.

Найближчі метеостанції розміщені за 50-80 км і метеостанція Умань обслуговує та проводить відповідні дослідження на досить значній території у порівнянні з іншими метеостанціями Черкаської області (рис. 4.) [3]. Інформацією про стан погоди користуються агрономічна служба Уманського та інших районів, комунально-господарські та транспортні підприємства, підприємства енерго- та теплопостачання, ДАІ, страхові компанії тощо.

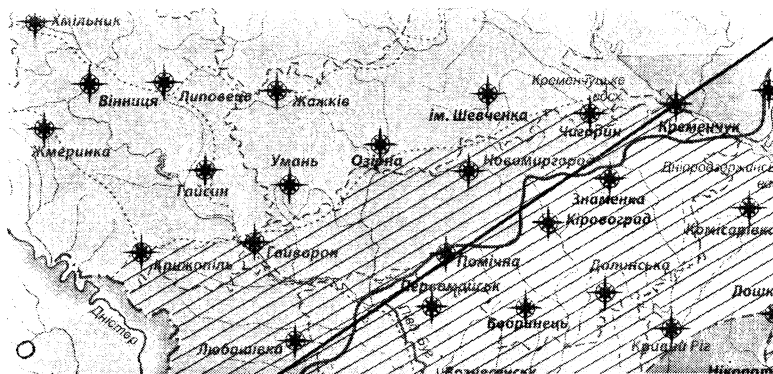

Рис. 4. Метеостанції, які розміщені поблизу м. Умань

Історично склалось, що метеорологічна станція Умань перетворилась на своєрідний освітній осередок для місцевих підприємств, організацій, шкіл, ВНЗ тощо [1]. На екскурсію приходять школярі місцевих шкіл, студенти і викладачі Уманського національного університету садівництва (УНУС) та Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,

Спеціалісти Гідрометцентру та метеостанцій вивчають архіви станції. До цих матеріалів серйозне ставлення не тільки метеорологів, а й багатьох фахівців галузей національного господарства, зокрема: транспорту, паливно-енергетичного комплексу, сільського господарства, будівництва та населення. Ці матеріали цікавлять і науковців, які допомагають їм зрозуміти причини зміни погоди та клімату, робити певні прогнози [5].

Колектив метеорологічної станції Умань зустрів 130 річницю заснування метеорологічної станції сумлінною працею і від керівників гідрометслужби, сподівається на модернізацію приладів та покращення фінансування.

Таким чином, аналізуючи історичні аспекти функціонування метеостанції Умань варто зазначити, що відбувались певні зміни, зокрема, введення в дію нових метеорологічних приладів, удосконалення технічних засобів передачі метеорологічної інформації, участь у міжнародних метеорологічних програмах, зміни керівництва, зростання значення метеостанції для багатьох галузей господарства та населення тощо. Упродовж років в історії метеостанції були і досягнення і важкі часи. Та попри все, гідрометеорологічній службі Черкаської області вдалося виростити і зберегти головне багатство – високоосвічених, професійно підготовлених фахівців. Саме висока кваліфікація, відданість своїй справі працівників метеостанції Умань надає змогу і надалі виконувати покладені на неї завдання і функції.

Список використаних джерел:

1. Програма захисту земель від водної та вітрової ерозії інших видів деградації земель Херсонської області 1995р. – Херсон. – 1995
2. Географія Уманщини / І.П. Козинська, О.І. Ситник, О.В. Тімець, І.В. Кравцова, С.Г. Половка, Г.Є. Гончаренко, С.В. Совгіра, Ю.О. Бабій, М.С. Кугай, Т.М. Непотенко. – К.: Інтерлік, 2008 – 176 с.
3. Мороз П.І., Лук'янець В.Л., Косенко І.С., Мороз О.К. Природа Черкащини: стан, проблеми раціонального природокористування та

охорони в контексті виживання / За редакцією П.І. Мороза. – Миколаїв: СИМАО, Одеса: ОКЕФА, 1996. – 400 с.

4. Новикова В.І. Географія Черкаської області: Підручник для 8-9 класів загальноосвітніх шкіл Черкаської обл. / В.І. Новикова. – 2-ге вид., допов. і виправ. – К.: Видавництво «Мапа», 2004. – 128 с.

5. Ситник О.І. Метеорологія з основами кліматології / О.І. Ситник – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві» 2013. – 193 с.

6. Черкащина [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.oda.ck.ua/?lng=ukr§ion=7>

ЕВОЛЮЦІЯ САКРАЛЬНИХ ЛАНДШАФТІВ

*Воловик В. М., доктор географічних наук, професор кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
E-mail: wolowyk@gmail.com*

Еволюція сакральних ландшафтів пов'язана з діалектично єдиними, але протилежними за напрямом процесами: а) профанні ландшафти, які сакралізуються; б) сакральні ландшафти, які профанізуються (десакралізуються). Їх динаміка має синусоїдну форму (рис. 1), залежну від ентропії. При її наростанні (природні катастрофи, епідемії, військова колонізація) відбувається втрата автохтонним етносом сакральних місць або усього сакрального ландшафту, що призводить до десакралізації і заміною на профанні ландшафти. Залишаються тільки етнічні артефакти, представлені пам'ятками матеріально-духовної культури. Етнос, який заміщує попередній, привносить свої категорії священного і сакрального і сакралізації з новою конфігурацією сакрального ландшафту. В етнохронотопі кожний зі стратів має різне співвідношення площ сакральних і профанних ландшафтів [1].

Історія формування сакральних ландшафтів Поділля. Зародження та формування сакральних ландшафтів під впливом язичницьких вірувань пов'язане з місцем жертвопринесення і побудоване на віруваннях анімізму й астрального культу. До таких місць відносили річки, болота і криниці. Інколи пожертви залишали в галях (під окремими деревами), біля вогнищ.

Сакральні ландшафти язичницького періоду були носіями як матеріальної, так і духовної етнокультури трипільців. До трипільських сакральних артефактів віднесено вимостки-вівтарі і домашні святилища.